

เทศน์เช้า วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองแกว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

เราฟังธรรมนะ ธรรมะนะ “ธรรมะ” กว่าจะได้ธรรมสมัยพุทธกาล ฟังยาก ฟังยากเพราะ ความรู้จริงหาได้ยาก เวลาเราฟังธรรมะกันนะ มันธรรมะไร้เดียงสา ทำไมองค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าแยกळे “ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ” เห็นไหม ต้องมีปริยัติ ปริยัตินี้ไม่ปฏิบัตินะ ต้องมีปริยัติ แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปฏิบัติ ไม่มีปริยัติ เพราะองค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าค้นคว้าเอง คือประสบการณ์ตรงขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่มีใคร สอน ไม่มีปริยัติ คือไม่มีทฤษฎี ทำโดยประสบการณ์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วใช่ไหม พวกเราสาวก-สาวกจะไม่มีอำนาจ วาสนาพอที่จะทำเองได้ คือต้องมีการเรียนรู้ การเรียนรู้ปริยัติ

“ปฏิบัติ ปฏิเวธ” เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปกครองนะ “คันถธุระ วิปัสสนา ธุระ”

คันถธุระ คือ การศึกษาปริยัติ

วิปัสสนาธุระ คือ การปฏิบัติ

ทำไมพระพุทธเจ้าแบ่งเป็นคันถธุระ เป็นวิปัสสนาळे?

แล้วในปัจจุบันเราศึกษากันแล้ว เราศึกษาในภาคปริยัติแล้วเราปฏิบัติกัน มันไร้เดียงสา มันปฏิบัติแบบไร้เดียงสา ไร้เดียงสาเพราะอารมณ์ตัวเองเข้าไปจับ เอาความรู้สึกของตัวเข้าไปจับ ถ้าความรู้สึกของตัวเข้าไปจับ มันไร้เดียงสามาก แล้วก็ทำเป็นพิธีกรรมเท่านั้น มันเป็นปฏิบัติไป ไม่ได้

ปฏิบัติ เห็นใหม่ ปริยัติ.. ปริยัติเรียนมาเพื่ออะไร ปริยัติเรียนมาเพื่อปฏิบัติ ถ้าปฏิบัติโดย ปริยัติ มันก็ติดข้องในทฤษฎีนั่นนะ ติดข้องในโลก ในโลกคือในความเห็นของเรา ในความเห็น ของเราในปฏิบัติ พอความเห็นของเรานะ เต็มๆ ไร้เดียงसान่ารักมาก เพราะมันไร้เดียงสาของมัน มันคูของมัน มันไม่มีมารยาสาโดย แต่การไร้เดียงสาของเรา เราโตขึ้นมาเราไร้เดียงสาไม่ได้ หรือ เราต้องมีความรู้ เราต้องมีวิชาการ เราต้องมีปัญญาขึ้นกับโลกได้

แต่การรู้ในปริยัติ ถ้าเราไปกอดมัน “ปัจจุบันนี้ทำไมเป็นอย่างนั้น ทำไมโลกเป็นอย่าง นั้น” เราไปเคียดรื้อนไปหมดนะ เราไปเคียดรื้อนกับโลก เราไม่พอใจสิ่งต่างๆ ของโลกไปหมด เลย แต่ไม่ได้มองนะ ไม่ได้มองถึงใจของเรา เพราะใจของเรานะ..

อัครา หิ อัครโน นาโถ.. ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะปรินิพพานนะ พระอานนท์เป็นพระโสดาบัน คำว่า “เป็นพระโสดาบัน” มันมีพื้นฐานของใจที่เข้ากระแสแล้ว ขนาดพระโสดาบัน ในการประพฤติ ปฏิบัติของพระอานนท์ พระอานนท์ฟังองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาเป็นพหูสูตนะ เป็น เอตทัคคะในทางได้ยินได้ฟังมา เป็นพหูสูตเป็นผู้ที่จำได้มาก แต่เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัม พุทธเจ้าจะปรินิพพาน พระอานนท์ร้องไห้แล้วร้องไห้อีก จนพระพุทธเจ้าถามหา

“ภิกษุทั้งหลาย อานนท์ไปไหน?”

“ไปเกาะกลอนประคูล้อมให้อยู่พระเจ้าข้า”

“ไปตามพระอานนท์มา”

“อานนท์ เรบอกเธอแล้วไม่ใช่หรือ สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งทั้งหลาย ต้องดับไปเป็นธรรมดา แม้แต่ตถาคตก็ต้องตายไปในคตินี้ เธอจะร้องไห้เสียใจไปทำไม เธอได้ อุบัติจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้แต่พระองค์ไหนก็แล้วแต่ก็ทำไม่ได้มากเท่าเธอ เธอไม่ต้องเสียใจไป อีก ๓ เดือนข้างหน้าที่เราปรินิพพานไปแล้วจะมีการสังคายนา เธอจะเป็น พระอรหันต์ในวันนั้น”

พระอานนทียังเสียใจอยู่ ยังอาราธนาอยู่นะ ขอให้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ดำรงชีวิตอยู่ไปเถิด เพื่ออะไร เพื่อจะได้สั่งสอน จะได้ชี้แนะ

“อานนท์ เราบอกเธอแล้วไม่ใช่หรือ เราตายไป เราก็ตายไปแต่กรรมของเรา”

“กรรมของเรา สิ่งต่างๆ ของเรา เราไม่ได้เอากรรมของใครไปเลย เราไม่ได้ปิดโอกาส
ของใครเลย เราเปิดช่องทางไว้มหาศาล..”

กรรมฐาน ๔๐ ห้อง ในการประพฤติปฏิบัติทุกคนจะมีโอกาสปฏิบัติได้หมด เห็นไหม
“เราไม่ได้เอาสมบัติของเราไปเลย” องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว มันก็
เป็นหัวใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรม
ขึ้นมาที่โคนต้นโพธิ์นั้น ใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมขึ้นมา แล้ววางปริยัติ
วางทฤษฎีไว้ แล้วเราก็ไปเกาะทฤษฎีกัน เกาะทฤษฎีไว้นะ แล้วกลัวผิดๆ ไปหมดเลย นั่นมัน
กรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มันเกาะแล้วมันก็สร้างภาพให้ใจเป็นอย่างนั้นนะ

มันเป็นการปฏิบัติแบบไร้เดียงสา มาก กลัวจะไม่ได้เป็นๆ นี่มันกรรมขององค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าใช่ไหม เราถือบิ๊มาใช่ไหม เราสร้างอารมณ์ให้เป็นอย่างนั้นใช่ไหม กลัวจะ
ไม่ได้ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มันก็เลยไม่ได้ใจ

แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกให้เอากรรมของเรานะ

“อานนท์ อีก ๓ เดือนข้างหน้าจะมีการสังคายนา เธอจะเป็นพระอรหันต์ในวันนั้น”

ความเป็นพระอรหันต์ของวันนั้นนะ มันเป็นพระอรหันต์ของใคร? มันเป็นพระอรหันต์
ของพระอานนท์ใช่ไหม มันเป็นพระอรหันต์ของพระสารีบุตรใช่ไหม มันเป็นกรรมส่วนตัวใช่ไหม
มันเป็นการประพฤติปฏิบัติโดยตัวเองใช่ไหม มันเป็นกรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัม
พุทธเจ้าหรือเปล่า

ถ้ามันเป็นกรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเราก็พยายามสิ พยายามประพฤติ
ปฏิบัติ กลัวจะไม่เหมือน กลัวจะไม่มี มันไร้เดียงสา! ในปฏิบัติปัจจุบันนี้เกร็งไปหมด เก๊กไป
หมดเลย กลัวจะผิด กลัวจะพลาด แล้วก็ผิดหมดเลย

แต่ในการประพฤติปฏิบัติของพวกพระป่าเรานะ คันทุระ วิปัสสนาธุระ คำว่า “วิปัสสนาธุระ” มันก็มีการผิดพลาดเป็นธรรมดา ความผิดพลาดมันมีบ้าง จะบอกเลยว่า วิปัสสนาแล้วจะถูกห่มคนะ ใครไปปฏิบัติ ไปพระป่า พระป่าจะพาไปนิพพานห่มคนะ

ถ้าพาไปนิพพานห่ม องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทำไมท้อใจล่ะ เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมขึ้นมาแล้ว “จะสั่งสอนได้อย่างไร ใครมันจะรู้ได้.. ใครมันจะรู้ได้..” เพราะความเห็นต่างของโลก

สุดมยปัญญา-จินตมยปัญญา-ภาวนามยปัญญา.. โลภียปัญญา-โลภุตรปัญญา ภาวนามยปัญญา.. ปัญญามันลึกลับซับซ้อนไปอีกหลายชั้นนัก เห็นไหม เวลาใครประพฤติปฏิบัติ “โอ้อโฮ.. มันละเอียดอ่อนนะ มันละเอียด”.. มันจะมีละเอียดกว่านี้ มันจะมีลึกซึ้งกว่านี้ เพราะละเอียดขนาดไหนนะ ก็เลสของเรามันละเอียดกว่านั้น

ถ้ามันไม่ละเอียดคนะ พระอานนท์บรรลुพระโศคาบัน ทำไมกิเลสมันไม่ขาดไปหมดเลยล่ะ เพราะบรรลुพระโศคาบันต้องมีคุณสมบัตินะ ต้องมีมรรคญาณ ต้องธัมมจักกฯ ต้องมีอาวุธเข้าไปทำลายกิเลส แล้วทำไมกิเลสมันไม่ขาดไปให้หมดล่ะ? เพราะกิเลสมันมีหยาบ มีละเอียด ละเอียดสุด สุดละเอียดเข้าไปอีก เห็นไหม แล้วเราปฏิบัติขึ้นไป เราละเอียดขนาดไหน

นี่ไง เวลาปกครองกันในวิปัสสนาธุระ ถ้าครูบาอาจารย์ถ้าไม่รู้จริง.. เราไม่เคยทำ เราฟังมา เราจำมา เราได้ยินได้ฟังมา มันจะเป็นจริงไหม มันเป็นจริง แล้วเวลามีปัญหาขึ้นมา เราจะแก้ไขขึ้นมาอย่างไร

ในการปฏิบัติมันต้องเอาจริง เอาจริงของเรานะ แล้วในปัจจุบันโลกเจริญๆ คุณดี แต่ก่อนสมัยโบราณความเป็นอยู่ของเรา เราต้องขวนขวายเอง เพราะอะไร? มันต้องช่วยตัวเองกันทั้งนั้นนะ เพราะอะไร เพราะการดำรงชีวิตใช้ใหม่ ในปัจจุบันเทคโนโลยีเจริญมาก ทุกอย่างเจริญมาก ความเจริญมากทำให้คนอ่อนแอลง พอคนอ่อนแอลง แต่เราก็บริหารจัดการ เราทำให้คิด เวลาไฟฟ้ามันดับนะ ชั่วโมง ๒ ชั่วโมง ในโลกนี้ถ้าให้ไฟดับสักชั่วโมงเดียว คุณความสูญเสียของภาคธุรกิจสิ มันจะก็แสนล้าน เพราะอะไร เพราะเราไปพึ่งพาอาศัยเขาจนเกินไป

แต่เวลาเรายู่กับโลกไซ้ใหม่ เราปฏิเสธไม่ได้หรอก ที่พูดอยู่นี้คืออะไร นี่ก็เสียด ออกมาจากไหน ก็ออกมาจากเทคโนโลยีทั้งนั้นนะ เราไม่ได้ปฏิเสธมัน ของอย่างนี้เราไม่ได้ปฏิเสธมัน แต่เราไม่หลงใหลมัน เราไม่ได้ให้มันเป็นจี้ข้ามมัน เราอยู่กับมันเราต้องใช้มัน โลกต้องใช้มันนะ โลกต้องอาศัยเขา เราอาศัยเขาแล้ว แต่ชีวิต.. สิ่งที่มีคุณค่าที่สุดคือความรู้สึกของมนุษย์ คือหัวใจของคน หัวใจของสัตว์โลกนี้มีคุณค่ามาก

เราทำหน้าที่การงานมา เราทุกข์ยากขนาดไหน มาเพื่ออะไรละ เพราะเพื่อความสุข แล้วความสุขมันอยู่ที่ไหน ความสุขเราก็อาศัยปัจจัยเครื่องอาศัย ว่าสิ่งนั้นจะเป็นความสุข แล้วมันสุขจริงหรือเปล่า แล้วก็คาดหวังไปข้างหน้า “ข้างหน้าจะดี.. ข้างหน้าจะดี” พอไปประสบแล้ว ไปได้ครบตามความปรารถนาแล้วดีจริงไหม? มันก็ยังอยากต่อไป มันไม่มีวันพอ มันพอไม่เป็นนะ

แต่ถ้าเราฟังธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสียสละนะ เสียสละราชสมบัติ เสียสละทุกอย่างออกมาเลย เพื่อแสวงหาโมกขธรรม เพราะอะไร เพราะถ้าปกครองแผ่นดินอยู่จะเป็นจักรพรรดิ แต่จักรพรรดิแล้วนะ ถึงเวลาจักรพรรดิจะตายนะ ห่วงหาอาลัยอาวรณ์ไปหมดเลย “สมบัตินี้จะเอาไว้ให้ใคร ญาติที่เกิดมาจะมีคนมาแย่งชิงไหม สมบัติ ตระกูลสืบต่อไปจะเป็นไหม” ตายไปด้วยความทุกข์ยากนะ มันจะมีความทุกข์ความยากตายไปนะ ว่าสมความปรารถนา มันสมความปรารถนาที่ไหน มันเป็นภาระของโลก

เวลาโลกคติเตียนธรรมนะ บอกว่า “พระภิกษุเห็นแก่ตัว ธรรมะนี้เห็นแก่ตัว จะเอาตัวรอดอย่างเดียว ไม่รับผิดชอบโลก”

โลกคืออะไร? โลกคือหมู่มสัตว์ โลกทัศน์คือความเห็น คือความคิด คนเรามันคิดที่ดี สิ่งที่ดี เสียสละที่ดี ทำให้โลกเป็นที่ดี โลกยังต้องมีใครไปปกครอง กฎหมายปกครองได้นะ กฎหมายบังคับมนุษย์ได้ แต่มนุษย์ที่เห็นแก่ตัวจะปกครองมันได้หมดไหม แต่ศีลธรรมทำได้นะ ศีลธรรมเพราะอะไร เพราะเราละอายแก่ใจทุกคนไซ้ใหม่ ทุกคนมีความรู้สึก ทุกคนมีความละอาย ทุกคนมีความเกรงกลัวต่อบาปต่อกรรม เราคิดเรารู้ เราก็อำ

ศีลธรรม-จริยธรรมสามารถปกครองคนได้ แต่คนหยาบมันมี มันต้องมีกฎหมายมา สิ่งนั้นเป็นกฎหมาย นี่เป็นเรื่องของโลก เราอยู่กับโลกเราก็เข้าใจเรื่องโลก คนเรานะ มันมีกายกับใจ

หน้าที่ของเราเกิดมาเป็นมนุษย์แล้วมันก็มีคุณค่า คุณค่าที่เราจะต้องแสวงหาหน้าที่การงานของเรา เราต้องมีจุดยืนในโลกไซ้ใหม่

แม้แต่มีการศึกษาเรายังไม่ไร้เดียงสาเลย แล้วเวลาปฏิบัติเราจะไร้เดียงสาได้อย่างไร นี่ทำไปตามกิเลสมันจะพาไป กิเลสพาทำนะ ปฏิบัติก็สักแต่ว่าทำกันไปนะ จะเป็นอย่างนั้นๆ แล้วต้องเป็นอย่างนั้นๆ เพื่อให้เป็นธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า...ไม่ใช่! มันไม่เป็นที่ปฏิญญาโก มันไม่จริงเป็นของเรา ถ้าความรู้จริงเป็นของเราละ เวลามันทำความสงบของใจเข้ามา ใจมันสงบเข้ามาได้อย่างไร ถ้าใจมันสงบเข้ามาแล้วมันจะเห็นคุณค่ามาก

เราบอก “ความเกิดเป็นทุกข์อย่างยิ่ง.. ความเกิดเป็นทุกข์อย่างยิ่ง.. จะหาตัวตนของเราเพื่อจะชำระกิเลส” แล้วมันไม่เคยเห็นนะ มันเหมือนรอยเกวียนนะ รอยเกวียนมันหมุนไปตามรอยเท้าโค มันชักกันไป นี่ก็เหมือนกัน ความคิดมันก็หมุนไปอย่างนั้นๆ แล้วมันก็หมุนไปตามความคิดว่า “นี่เป็นธรรมะๆ” มันไม่เคยหยุดสักที

ถ้ามันหยุดขึ้นมา พอจิตมันสงบเข้ามา “โอโฮ!” นี่ไง เรามันอยู่ที่นี่นะ ความสุขเราอยู่ที่นี้สิ่งต่างๆ.. จริงอยู่ สิ่งในโลกเขาต้องการกันนะ มันเป็นความจำเป็น ความจำเป็นของร่างกาย ความจำเป็นของการอาศัยของมนุษย์นี่เป็นความจำเป็น แต่หัวใจละ หัวใจนี่มันต้องกินความละเอียดอ่อนมากกว่านั้น คุณสมบัติของมันมีความละเอียดมากกว่านั้น มันจะทรงตัวของมันได้

ถ้าทรงตัวของมันได้ เราทำบุญกุศลไป อุทิศส่วนกุศลไปให้เจ้ากรรมนายเวร ให้พ่อแม่ปู่ย่าตายายของเรา นี่เราอุทิศส่วนกุศลไป แล้วเราตายไป เราจะรอให้ลูกหลานมาอุทิศให้เราไหม แต่ถ้าเราทำของเราเดี๋ยวนี้ เราเอาของเราไปเอง เราทำของเราเอง เห็นไหม คนจะออกจากบ้านนะ เสบียงกรังเตรียมพร้อม มันอุ่นใจขนาดไหน คนจะออกจากบ้านมีแต่ตัวเปล่าๆ ไม่มีสิ่งใดติดตัวไปเลย ต้องไปอาศัยคนอื่น

จิตใจของคนที่มีมันสะสมไว้ จิตใจของคนที่ทำไว้ โลกคิดทางวิทยาศาสตร์ เห็นไหม เราแสวงหาของเรามา เราต้องไปเสียสละทำไมๆ เสียสละแล้วได้อะไรขึ้นมา นี่ใจมันหาย ถ้าใจมันละเอียดนะ เราเสียสละคือเราได้ไง ลองคิดถึงการทำบุญของเรามาสิ ตั้งแต่เราทำบุญมา มันสูญหายไปไหน มันอยู่ในความคิดเราไซ้ใหม่ มันอยู่ในหัวใจของเราไซ้ใหม่ มันเป็นของเราทั้งหมด แต่วัตถุธาตุมันเป็นการแสดงออกของใจ ใจมันแสดงออก มีการแสดงออกเป็นการเสียสละ

ออกไป ถึงวัดธุดาตุมันเป็นกำลังของเรา เห็นไหม เราทำหน้าที่การงานมา เราหาสิ่งนั้นมา แล้ว เราแลกเปลี่ยนมา แล้วเราไปเสียดละ

เสียดละเพื่ออะไร? เสียดละเพื่อให้หัวใจ บารมีธรรมไง ใจที่มันมีทางออกข้าง มันมีที่พึ่ง อาศัยข้าง มันมีที่ยึดที่เหนี่ยวข้าง มันไม่เป็นสัตว์ไม่มีเจ้าของ สัตว์ไม่มีเจ้าของ คุณสัตว์ป่าเถ่า เขาล่า กันนะ คุณ มันต้องหนีกระเซอะกระเซิงเลย แต่ของเราสัตว์มีเจ้าของ เจ้าของคืออะไร เจ้าของคือ ศาสนา คือศาสนาใด ศาสนธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราเป็นชาว พุทธ มันเป็นที่ยึดเหนี่ยวของใจ ใจมีที่เกาะที่เกี่ยว ใจมันไม่เร่รอน ใจมันไม่เป็นสัตว์ไม่มีเจ้าของ ...มันมีเจ้าของนะ!

ใจเป็นสัตว์ที่มีเจ้าของ แต่พวกเราทำให้มันไม่มีเจ้าของกันเอง ปฏิเสธเอง “นี่ วิทยาศาสตร์? มันไม่เป็นวิทยาศาสตร์ เชื่อถือไม่ได้ มันไม่เป็นวิทยาศาสตร์” ทำไมมันไม่คิด วิทยาศาสตร์ให้หัวใจมันพันทุกข์ละ หัวใจมันพันทุกข์ได้ไหม มันพันทุกข์ไม่ได้ มันต้องพันทุกข์ ด้วยธรรมะนะ

ธรรมะคืออะไร? ธรรมะคือประสบการณ์ตรงของจิตนี้ไง

สติคืออะไร? สมาธิคืออะไร? ปัญญาคืออะไร?

สิ่งที่เกิดขึ้นมันเกิดขึ้นมาจากใจอย่างไร? แล้วทำลายไอ้ตัวลึงเลตงสัย ไอ้ตัวที่มันฐาน ความคิด ทำลายอย่างไร? มันทำลายได้ไหม? ถ้ามันทำลายไม่ได้พระพุทธเจ้าสอนทำไม แล้ว พระพุทธเจ้าสอนขึ้นมา สอนขึ้นมาแล้วพระพุทธเจ้าโกหกไหม? โกหกก็พิสูจน์สิ หลับตาสี กำหนดพุทโธสิ ลมหายใจเข้า-ลมหายใจออก.. ลองกำหนดดู พระพุทธเจ้าจะโกหกไหม?

ทำอย่างนี้แล้วเราจะเห็นคุณค่าของศาสนา เราอุตส่าห์เสียดละกัน อุตส่าห์หาทางออกกัน ก็เพื่อชีวิตของเราละ ทำดีเพื่อเรา.. ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว.. ดีของใคร ดีของหยาบๆ แข่งดีกัน จะ เอารัดเอาเปรียบกัน เอาความดีกัน นั่นก็ความดีของเขา ดีของเราละ เราให้เขาไปก่อน ใครจะแข่ง หน้าไปให้ไปเลย เราอยู่ของเรา เราทำของเราให้เป็นความจริงของเรา ให้มันรู้จริงเห็นจริง ไม่ใช่ ไร้เดียงสา ไร้เดียงสานี่มันน่าเอ็นดู แต่กิเลสทำให้ใจเราไร้เดียงสานี่น่ารังเกียจมาก มันปฏิเสธ

ความจริง แล้วก็จะไปหมกหมมว่ามันเป็นของจริง นี่ไง ความไร้เดียงสาของกิเลส ทำให้เราจมอยู่กับมันนะ แต่เราต้องตื่นตัวขึ้นมา ทำของเราขึ้นมาให้เห็นจริงขึ้นมาเป็นสมบัติของเรา

สมบัติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ลิ้มรส “รสของธรรมณะซึ่งรสทั้งปวง” แล้วบริณีพพานไปแล้ว แล้ววางธรรมวินัยนี้ให้เราพยายามแสวงหาขึ้นมาให้เป็นสมบัติของเราละ ถ้าเป็นสมบัติของเราธรรมะส่วนบุคคล ธรรมะของเรา ปัญญาของเรา ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นปัญญาของเรา ทำไมเราจะไม่รู้จริง ทำไมเราจะพูดไม่ได้ ทำไมเราจะขึ้นมาไม่ได้ นี่เป็นสมบัติของเราจริง ถ้าเราทำได้จริง เอวัง